

**ЕТИМОЛОГІЧНЕ ЗНАЧЕННЯ ТЕРМІНІВ
«ПОЛІЦЕЙСЬКИЙ ДЕТЕКТИВ» ТА «СЛІДЧИЙ»**

У статті здійснено аналіз етимологічного співвідношення понять «детектив» та «слідчий». Досліджено питання внесення змін до кримінального процесуального законодавства щодо нормативного визначення поняття «поліцейський детектив».

Ключові слова: детектив, слідчий, Національна поліція України, Національне антикорупційне бюро України.

В статье осуществлен анализ этимологического соотношения понятий «детектив» и «следователь». Исследован вопрос внесения изменений в уголовное процессуальное законодательство относительно нормативного определения понятия «полицейский детектив».

Ключевые слова: детектив, следователь, Национальная полиция Украины, Национальное антикоррупционное бюро Украины.

The article analyzes the etymological relation between the concepts "detective" and "investigator". The issue of introducing amendments to the criminal procedural legislation concerning the normative definition of the concept of "police detective" was investigated.

Key words: detective, investigator, National Police of Ukraine, National Anti-Corruption Bureau of Ukraine.

Вступ. Безсумнівно, всі ми є свідками історичних перетворень, що відбуваються у суспільстві: реформи законодавства та встановлення нового рівня правової свідомості не тільки практикуючих юристів, а й усіх громадян, що є невіддільною частиною розвитку країни.

Під час цих глобальних процесів особливого значення набувають кримінальні процесуальні відносини стосовно забезпечення конституційних прав і свобод громадян. Ефективність, якість та дієвість кримінального провадження як раніше, так і сьогодні безпосередньо залежить від професійності та майстерності осіб, які здійснюють розслідування і розкриття кримінальних правопорушень.

Постановка завдання. Метою статті є дослідження етимологічного співвідношення понять «детектив» та «слідчий».

Результати дослідження. Ґрунтовні дослідження значення термінів «детектив» та «слідчий», вивчалися, зокрема, у працях В.В. Чернея та Л.Д. Удалової.

Осторонь докорінних змін і реформ не залишаються і органи Національної поліції України. Останнім часом, у засобах масової інформації дедалі частіше згадують про інститут детективів, посилаючись на досвід іноземних країн. Ідея полягає у створенні універсальних поліцейських, на яких покладатиметься обов'язок здійснювати увесь спектр процесуальних дій, спрямованих як на виявлення, так і на розслідування кримінальних правопорушень.

Отже, сьогодні одним із напрямків реформування Національної поліції України є поєднання в одній посаді двох функцій: слідчої та оперативної і утворення інституту «поліцейських детективів».

Першою серед країн пострадянського простору, що запровадили досвід функціонування детективів, є Грузія. Доцільно зауважити, що у Міністерстві внутрішніх справ Грузії взагалі ліквідовано інститут слідчого. Зокрема, ліквідовано посади оперативно-уповноважених карного розшуку. Таким чином, сталося злиття оперативно-розшукової та слідчої діяльності, що свідчить про перейняття у ході реформ американського досвіду здійснення досудового розслідування [1].

У Грузії, як і у державах, де системно застосовується досвід діяльності поліцейських органів США, поняття «детектив» означає назву посадової особи правоохоронних органів, яка на професійному рівні виконує функції по розслідуванню та розкриттю злочинів. Детектив, за родом діяльності, здійснює слідчі (процесуальні) та оперативні (оперативно-розшукові) функції [1].

У січні 2017 року Національною поліцією України спільно з міжнародними партнерами було розпочато пілотний проект на базі Бориспільського відділу поліції Київської області, який об'єднав функції слідчих та оперативних працівників під єдине підпорядкування. У квітні Наказом від 10.04.2017 «Про проведення експерименту про запровадження нових форм і методів в окремих відділах поліції головних управлінь Національної поліції» № 337 (далі – Наказ № 337 НПУ), пілотний проект поширено на вісім областей: Харківську, Львівську, Одеську, Хмельницьку, Запорізьку, Сумську, Полтавську і Київську, в яких в експерименті бере участь один відділ поліції від кожної області.

Головним завданням зазначеного проекту є створення інституту «поліцейських детективів» в органах Національної поліції України, в якому розслідування, збирання і фіксація доказів у процесуальних документах здійснюється однією особою від початку до завершення кримінального провадження, яка несе відповідальність за якість роботи, зокрема підготовку й спрямування обвинувального вироку до суду.

Міністр внутрішніх справ А.Б. Аваков наголосив: «... є оперативники, які збирають докази та ведуть спеціальні спостереження, і є слідчий, який аналізує факти та намічає кроки. Зараз детектив у собі все це об'єднує» [2].

Як наголосив С.М. Князев: «... ми започатковуємо проект «поліцейські детективи», де близько 90% особового складу підрозділів кримінальної поліції перевели у статус слідчих» [3].

У положеннях вище вказаного Наказу № 337 НПУ передбачено створення органів досудового розслідування шляхом об'єднання слідчих підрозділів та підрозділів кримінальної поліції у слідчі відділи.

Таким чином, для широкого загалу у засобах масової інформації таку особу називають «поліцейським детективом», однак у Наказі № 337 НПУ її іменують слідчим, якому доручено виконання слідчих (розшукових) дій та негласних слідчих (розшукових) дій, а отже, на сьогодні така особа виконує дві функції одночасно та є універсальним співробітником.

З вище викладеного, прослідковується ототожнення значення термінів «слідчий» та «поліцейський детектив».

Слід зауважити, що і на законодавчому рівні існують неузгодженості стосовно розуміння терміну «детектив».

Згідно з пунктом 17 частиною другою статті 3 КПК України (далі – КПК України) слідчий – службова особа органу Національної поліції, органу безпеки, органу, що здійснює контроль за додержанням податкового законодавства, органу ДБР, органу Державної кримінально-виконавчої служби України, підрозділу детективів, підрозділу внутрішнього контролю НАБУ, уповноважена у межах компетенції, передбаченої цим Кодексом, здійснювати досудове розслідування кримінальних правопорушень [4].

Так, із законодавчого припису, визначеного пунктом 17 частини другої статті 3 КПК України вбачається, що під класичне значення поняття «слідчий» підпадають і детективи, що у свою чергу, суперечить етимологічному та емпіричному розумінню поняття «детектив».

Так, Л.Д. Удаловою висловлено думку стосовно заміни терміну «детектив» терміном «слідчий» [5].

Задля вирішення порушеного питання, пропонуємо порівняльний аналіз термінів «слідчий» та «детектив».

Слідчий – це історично закоренілий та один з найяскравіших суб'єктів досудового розслідування. Український академічний словник визначає слідчого як службову особу, яка веде слідство [6].

Згідно з частиною другою статті 40 КПК України, слідчий, зокрема, уповноважений проводити слідчі (розшукові) дії та негласні слідчі (розшукові) дії; доручати проведення слідчих (розшукових) дій та негласних слідчих (розшукових) дій відповідним оперативним підрозділам [4].

Відповідно до статті 7 Закону України «Про оперативно-розшукову діяльність», підрозділи, які здійснюють оперативно-розшукову діяльність, зобов'язані виконувати письмові доручення слідчого, вказівки прокурора та ухвали слідчого судді, суду і запити повноважних державних органів, установ та організацій про проведення оперативно-розшукових заходів [7].

Таким чином, одночасно із наданням права слідчому самостійно проводити оперативно-розшукові дії, законодавцем уповноважено останнього доручати проведення цих дій оперативно-розшуковим підрозділам, які зобов'язані виконувати доручення слідчого, які водночас підпорядковуються йому при здійсненні окремої слідчої розшукової дії.

З огляду на викладене, головною ознакою слідчого є його функція, передбачена кримінальним процесуальним законом, а саме, обов'язок слідчого проводити як слідчі, так і оперативно-розшукові дії, однак водночас, слідчий має право надавати доручення на проведення таких дій оперативно-розшуковим підрозділам.

В історії сучасної правової системи України перша згадка про детективів з'явилась із прийняттям Закону України «Про Національне антикорупційне бюро».

Відповідно до частини четвертої статті 5 Закону України «Про Національне антикорупційне бюро» (далі – Закон) до структури управлінь Національного антикорупційного бюро можуть входити, зокрема, підрозділи детективів, що здійснюють оперативно-розшукові та слідчі дії [8].

Сучасні українські енциклопедичні видання визначають детектива (анг. Detective – сищик, від disclosure – розкриття) як агента таємного розшуку, сищика [9].

Досудове розслідування у Національному бюро, відповідно до Закону, здійснюють детективи та старші детективи.

Відповідно до пункту 2 частини першої статті 38 КПК України, підрозділ детективів, підрозділ внутрішнього контролю Національного бюро є органом досудового розслідування [4].

З урахуванням досвіду країн, які досягли успіхів у декриміналізації суспільства та подолання системної корупції, в Україні створена нова форма організації оперативно-розшукових заходів та досудового слідства, яка передбачає шляхом об'єднання слідчих та оперативних підрозділів, створення підрозділів детективів у складі Національного антикорупційного бюро, наділивши таких детективів повноваженнями зі здійснення як оперативно-розшукових заходів на підставі оперативно-розшукових справ, так і гласних та негласних слідчих (розшукових) дій під час кримінального провадження.

Таким чином, законодавець надав детективам Національного бюро повноваження здійснювати оперативно-розшукові та слідчі дії під час кримінального провадження.

На відміну від слідчого, який уповноважений надавати доручення на проведення оперативно-розшукових дій, обов'язок детектива Національного бюро полягає у самостійному проведенні не тільки слідчих, а й оперативно-розшукових дій.

У зв'язку з цим, для усунення протиріч у понятті «детектив», пропонуємо виключити з пункту 17 частини другої статті 3 КПК України словосполучення «підрозділ детективів».

Водночас, із запровадженням нового інституту «поліцейських детективів» Національної поліції України, пропонуємо на законодавчому рівні визначити поняття «поліцейських детективів» задля урегулювання протиріч, які виникають як в емпіричному, так і в етимологічному розумінні цього терміну.

Висновок. З аналізу КПК України та низки законодавчих новел вбачається ототожнення термінів «детектив» (зокрема, «поліцейський детектив») та «слідчий» не тільки в емпіричному, а й в етимологічному значенні, які, на нашу думку, не є тотожними, що доведено проведеним дослідженням. Тому пропонуємо для розмежування та конкретизації цих термінів, внести зміни до КПК України та інших законодавчих актів з метою нормативно визначення поняття «детектив» («поліцейський детектив»), адже, як зазначено Європейським судом з прав людини, основою у групі вимог до визначеності законодавства, є вимога чіткого формулювання правової норми, оскільки «...норма не може розглядатися як «право», якщо її не сформульовано з достатньою точністю» [10]. Дійсно, чіткість, зрозумілість, однозначність та відносна конкретність норми є запорукою її належного тлумачення і, відповідно, реалізації.

Список використаних джерел:

1. Черней В.В. Перспективи подальшого реформування органів досудового розслідування в системі органів Національної поліції України. Науковий вісник Національної академії внутрішніх справ № 3 (100). 2016. URL: <http://elar.naiu.kiev.ua/bitstream/123456789/241/1/1.pdf>.

2. Позбутися рудиментів СРСР: у Нацполіції України пробують працювати детективи. URL: <http://www.dw.com/uk/позбутися-рудиментів-срр-в-нацполіції-україни-пробують-працювати-детективи/a-39276548>.

3. У восьми регіонах України впроваджено пілотні проекти поліцейських детективів, – Князєв. 2017. URL: https://ua.censor.net.ua/video_news/444245/u_vosmy_regionah_ukrayiny_vprovadjeno_pilotni_proekty_politseyiskyh_detektyviv_knyazyev_video.

4. Кримінальний процесуальний Кодекс України від 13 квітня 2012 року. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/4651-17>.
5. Удалова Л.Д. Кримінальна процесуальна діяльність національного антикорупційного бюро України. Вісник Академії адвокатури України. Київ, 2015. Т. 12. № 2 (33). С. 154-160.
6. Онлайн-версія академічного тлумачного «Словника української мови» в 11 томах (1970–1980). URL: <http://sum.in.ua/s/slidchyj>.
7. Про оперативно-розшукову діяльність: Закон України від 18 лютого 1992 р. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/2135-12>.
8. Про Національне антикорупційне бюро України: Закон України від 14 жовтня 2014 р. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1698-18>.
9. Юридична енциклопедія: в 6 т. Т. 2. К.: Укр. енциклопедія, 1998. 634 с.
10. CASE OF FOLSSON v. SWEDEN (№ 1), no. 10465/83, 24 March 1988, para 61.